

ЙОРДАН ЙОВКОВ - „ПО ЖИЦАТА“

ПРОБЛЕМЕН АНАЛИЗ

1. Идейна характеристика на творбата

а. В разказа „По жицата“ на преден план излиза проблемът за страданието, вложен в образа на Гунчо и на неговото семейство, тръгнало из голямата равнина да търси надеждата за изцеление. Този проблем е художествено обобщен във финалната реплика на Моканина: „Боже, колко мъка има по тоя свят, Боже!“

б. Заедно с него се разгръща проблемът за съпричастието към чуждата болка, онагледен чрез поведението на Петър Моканина. Гледната точка към събитията в повествованието е негова

- той посреща непознатия и от пръв поглед преценява злочестината, която го сподиря;
- той изслушва с внимание разказа за заболяването на Нонка и деликатно подпитва за обстановката, в която се е разиграла неприятната случка;
- той подкрепя идеята да продължат да търсят бялата лястовица и дори ги окуражава с ясното съзнание за цялата абсурдност на положението;
- той изпраща с поглед отдалечаващото се семейство и с жест на болка и отчаяние се провиква към небето...

в. Идеята за благородната лъжа като единствен изход на човека от омагьосания кръг на страданието звучи като своеобразен лайтмотив на творбата. Писателят внушава, че тогава, когато действителността е жестока, нерадостна, на помощ идва илюзията.

2. Символна характеристика

а. Бялата лястовица е символ на доброто и надеждата. Белият цвят е любимият цвят на Йовков. Птицата лети във високото пространство, където е светлината, а в литературата тези две неща – високо и светло – обикновено са натоварени с положително символно значение.

б. Змията е стародавен символ на злото. Тя пълзи в ниското пространство и се крие по дупките, където е мракът. Полазването на змията по тялото на Нонка може символично да се тълкува като посегателство на злото върху човешката природа и човешката същност.

в. Болестта на момичето е символ на страданието, което сподиря човека от люлката до гроба. Тя не е физическа, нито душевна болест. Тя е натоварена с пределно обобщаващ смисъл за земната участ. Йовков винаги търси философските и екзистенциални първопричини на нещата, а не техните социални корени.

3. Образът на Гунчо, видян през очите на Моканина

а. Бедата, която го гони, сякаш е изписана в погледа му, разсеян и блуждаещ. Той гледа, без да вижда – писателят съзнателно противопоставя антонимните значения на тези два глагола, за да внуши идеята за проникване отвъд видимите контури на нещата, в тяхната дълбока и скрита същност.

б. По червения елек – първия значим художествен детайл в разказа – се познава, че е селянин от Делиормана, местност в Добруджа.

в. Високият му ръст ефектно контрастира на благия му характер. Веднага Моканина преценява, че непознатият е от ония хора, за които се казва, че „и на мравята път струват“.

г. Сиромашията му личи от всичко: от ризата му, която е само на кръпки, едро и неумело шити; от оръфания му пояс и оръфаните му потури; от босите му крака... Бедността е налице, но тя не е първопричина на страданието, а само съпътстващ проблем.

4. Образите на майката и дъщерята в началото на разказа

а. Детайлът с каруцата, спряла на пътя, подхваща мотива за пътуването. То може да се разглежда в различни символни измерения

- от село Надежда към хоризонта на надеждата;
- от болката към изцелението;

- от реалността към илюзията.

б. Позата на майката говори красноречиво за нейната болка – тя е превита и е мушнала ръце в пазвата си. Ръченикът ѝ е с отпуснати настрани краища. Моканина знае, че когато жените отпуснат така ръченика си, ги мъчи не жегата, а нещо друго...

в. Момичето засега не се вижда. Писателят много търпеливо и деликатно, с вещината на истински психолог запознава читателя с нейната болка.

5. Разказът на Гунчо за заболяването на Нонка

а. Репликата “Ти май болно имаш” показва съпричастието на Моканина, неговото желание хем да разбере какво се е случило, хем да не засегне Гунчо. Субстантивираното прилагателно “болно” съзнателно заличава границата между момчето и момичето и отвежда към идеята за чедото, на което трябва да се помогне.

б. Българското име на селото Надежда, където живеят Гунчо и неговото семейство, безспорно е натоварено с определено символно значение.

в. Разказът за дребната търговия, която развива селянинът, подчертава страничния характер на проблема за бедността.

г. Встрани остава и проблемът за презрялото моминство на Нонка – дружките ѝ са се изпоженили, а тя не е. Сполетялата я беда е формулирана като изначална орис на бащата: “Не ни траят децата.”

д. Случката на нивата

- в събитието си дават среща случайност и закономерност: случайно е отиването на полето (не е продиктувано от нужда), закономерно е Нонка да желае да бъде заедно с връстничките си. Полягането до един “кръстец”, който звуково алюзира християнския кръст, може да се тълкува като опит да получиш закрила от Божието, малко преди да станеш жертва на дяволското (змията);
- разказът на Гунчо е накъсан и хаотичен. Той често сменя глаголните времена и наклоненията, което показва тревогата в душата му, смесицата от чувства, които са го обзели при спомена за фаталното събитие.

6. Поведението на Гунчо

а. Огромното му вътрешно напрежение е изразено с няколко характерни детайла: гласът му трепери и той внезапно замълчава; тегли без нужда ту мустаците си, ту брадата си, небръсната отдавна, прошарена с цели снопчета бели косми... Моканина знае, че всеки бял косъм е белег от една грижа. Вижда се, че белият цвят има и допълнително, но различно от основното символно значение в разказа.

б. На фона на усиления трудов сезон, когато се прибира реколтата, бездействието на Гунчо и неадекватното му външно поведение изглеждат смазващи – човекът напълно е излязъл от коловоза на нормалния живот...

7. Идеята да дирят бялата лястовица

а. Тя се заражда у кумицата Стоеница, но намира подходяща почва у страдащите родители и болната дъщеря. Гунчо отрича да вярва в подобни бабини деветини, но дълбоко в себе си се надява на чудодейно изцеление за дъщеря си.

б. Писателят преосмисля едно народно поверие, за което е чел по вестниците, че съществува в Казанлъшко, и го превръща в голям художествен символ. Действието е преместено в Добруджа, която е много по-позната на Йовков.

в. На въпроса на Гунчо, дали е виждал бялата лястовица, първоначално Моканина отговаря отрицателно. Но после се досеща, че може съвсем да отчае тези страдащи хора, и се поправя: “Пък може да има. Може. Бял бивол, бяла мишка и бяла врана – има. Може да има и бяла лястовичка.” Вярата в чудодейната сила на бялата лястовица прилича на вярата в четирилистната детелина, която носи щастие. Поставянето на бялата лястовица в един семантичен ред с белия бивол, бялата врана и бялата мишка носи определено внушение. Всички тези животни и птици се срещат в природата, но толкова рядко, че вероятността да ги видиш се разпростира в областта на фантазията. Така е и с изцелението на Нонка – само чудо би я спасило. Открехнатата врата на надеждата постепенно се затваря.

8. Пейзажът в разказа

а. В сравнение с творчеството на Вазов и Елин Пелин пейзажът в Йовковите разкази има по-ограничена роля, но за сметка на това е наситен с повече експресивност и психологизъм.

б. Късната есен, сезонът на тъгата, хармонира с основното тъжно чувство в разказа. От древни времена хората вярват, че природата умира през зимата, ражда се, възкръсва за нов живот през пролетта, достига зрялата си възраст през лятото и остарява през есента. Затова пролетта е сезон на радостта и надеждата, а есента – сезон на меланхолията, на мъдростта, а понякога и на отчаянието.

в. Наближава Преображение и птиците се готвят да отлетят на юг. Лястовиците са толкова много и така нагъсто са накацали, че жицата е увиснала и натежала като броеница – детайл, който илюстрира сезона на мъдростта. Много, но все черни – писателят наемква за един контраст, който се вписва в цялата система от контрасти в творбата

- между безбройните черни лястовици и жадуваната бяла;
- между младостта и болката;
- между надеждата и отчаянието;
- между реалността и илюзията;
- между живота и смъртта...

9. Нов поглед към майката и дъщерята

а. Майката е сломена от тегло жена. По лицето ѝ е отпечатан жълтият цвят на болката. Тя гледа напрегнато мъжа си с желанието да познае какво е научил.

б. Момичето е слабо. Снагата му е стопена от болестта, лицето му е бледо като восък – в тези две аналогични метафори се усеща идеята за човешкия живот, който се топи като свещ.

в. Само очите са още светли, млади и усмихнати. В тях се чете неистовата жажда за живот. Просто младият дух на момичето отчаяно се съпротивлява на болното тяло... Но от това внушение драматизмът на преживяването не само не отслабва, а напротив – става още по-напрегнат... Нонка гледа ту баща си, ту Моканина и нетърпеливо пита: “Ще я видим ли, чичо?”

10. Начинът, по който говори Моканина

а. Той говори високо, сякаш да заглуши собственото си неверие, собствените си съмнения, да придаде повече убедителност на думите си. Но майката разбира тази двусмисленост, това раздвоение и се разплаква.

б. Той постоянно повтаря глагола “ще я видите” и обръщението “чедо”, защото приема чуждата болка като своя, чуждото момиче като свое.

в. Речта му е накъсана, изпълнена с многозначителни паузи и вътрешни интонации, което е онагледено от многобройните многоточия в текста.

г. Моканина упътва семейството да вървят “Все по теля, все по теля” и в това указание също може да се търси определено символно значение.

11. Картината на отдалечаващото се семейство

а. Тя е съвсем конкретна, но е изпълнена с особена символика

- черният чумбер на майката е знак на скръбта;
- високата прегърбена фигура на бащата е знак на болката и отчаянието – също като небръснатата му брада и разсеяния му поглед;
- полегналото момиче е знак на страданието;
- птиците, които се разхвърчават и се връщат между всеки два телеграфни стълба, символизират постоянното редуване на надеждата и отчаянието в човешкия живот.

б. Малко по-долу в разказа тази конкретна картина ще прерасне в обобщен художествен символ на голямото човешко страдание по света във финалната реплика на Моканина: “Боже, колко мъка има по тоя свят, Боже!”

12. Въпросът, който си задава Моканина – “Бяла лястовичка – има ли я?”, всъщност няма еднозначен отговор. Разказът има отворен финал. Той оставя читателя да реши за себе си дали има изход за човека от омагьосания кръг на страданието.